

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De middeleeuwse medemens serieus nemen

Smits, L.A.

Citation

Smits, L. A. (2025). De middeleeuwse medemens serieus nemen. *Madoc: Tijdschrift Over De Middeleeuwen*, 38(1), 54-56.
doi:10.5117/MADOC2025.1.007.SMIT

Version: Publisher's Version

License: [Licensed under Article 25fa Copyright Act/Law \(Amendment Taverne\)](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4211971>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

R De middeleeuwse medemens serieus nemen

TITEL

Middeleeuwse medemensen. Jonas Roelens en
De clichés over de donkere Nathan van Kleij
eeuwen voorbij

AUTEUR**UITGEVER**

Ertsberg
Deurne 2023

OMVANG

338 p., geïll.

ISBN

9789464750379

PRIJS

€29,50

Mediëvist zijn voelt soms als dweilen met de kraan open. Dan heb ik het niet over het onderzoek of onderwijs, maar over het zogenaamde publiekswerk. Mediëvisten zijn daar over het algemeen actief en goed in – ze weten het publiek te vinden door middel van interessante podcasts, vlot geschreven boeken, prachtige tentoonstellingen, toegankelijke blogposts en aansprekende plaatjes op sociale media. Allemaal ter lering en soms ook een flinke dosis vermaak. Toch worden er ondanks al deze inspanningen nog steeds op dagelijkse basis onjuiste stereotypen over de Middeleeuwen de wereld in geslingerd. De donkere Middeleeuwen waarin geweld normaal was en vrouwen geen vrijheden hadden, de vieze eeuwen waarin de steden stonken en niemand in bad ging, die domme middeleeuwers die dachten dat de aarde plat was en zich alleen maar door bijgeloof lieten leiden. Of de ridderlijke Middeleeuwen, toen mannen nog hoffelijk waren, een hoger doel nastreefden en er hun levensmissie van maakten om de kwetsbaren in de samenleving te beschermen.

Middeleeuwse medemensen stelt zich expliciet ten doel dit soort onjuiste aannames te ontcrachten; het boek heeft als het ware de ambitie om de kraan een stukje dichter te draaien. De tien hoofdstukken zijn geschreven door jonge mediëvisten en vertrekken allemaal vanuit een cliché – van ‘de Middeleeuwen zijn gewelddadig’ tot ‘de Middeleeuwen zijn wereldvreemd’ en van ‘de Middeleeuwen zijn ongelijk’

tot 'de Middeleeuwen zijn goedgelovig'. In hun bijdragen weerleggen, nuanceren en compliceren de auteurs de zaak. Ze laten zien dat elk cliché misschien wel een kern van waarheid in zich heeft, maar toch vooral iets zegt over de manier waarop moderne mensen hun zelfbeeld ontwikkelen door zich af te zetten tegen een historische Ander.

In de inleiding lichten samenstellers Jonas Roelens en Nathan van Kleij de gemaakte keuzes toe. Ze leggen uit zich op de negatieve stereotypen over de middeleeuwse periode te richten omdat zowel in België als Nederland het beeld van de Middeleeuwen als 'barbaars' en 'achterhaald' dominant is. De remedie die ze bepleiten is om de middeleeuwse medemensen serieus te nemen en de logica van hun denkkaders te leren kennen. De nadruk van de bijdragen ligt op de laatmiddeleeuwse Lage Landen, een dynamische tijd met oorlogen, pest, verstedelijking en allerlei institutionele, technologische en artistieke ontwikkelingen die aan de basis liggen van onze huidige maatschappij.

In de bijdragen worden steeds meerdere aspecten van een thema op redelijk systematische wijze besproken, waarmee het boek doet denken aan bestaande studiehandboeken zoals *De middeleeuwse ideëënwereld, 1000-1300* (red. Manual Stoffers) uit 1994, dat zich op een wat vroegere periode richtte, en *Cultuurgeschiedenis van de Middeleeuwen. Beeldvorming en perspectieven* (red. Rob Meens en Carine van Rhijn) uit 2015, dat eveneens vooroordelen over de Middeleeuwen als uitgangspunt nam. De auteurs weten hun verhaal echter zo levendig te illustreren met historische voorbeelden en bronnen dat de lezer nooit het gevoel krijgt aan het studeren te zijn. De teksten zijn over het algemeen zeer leesbaar en beeldend. Zo opent het hoofdstuk 'De Middeleeuwen zijn autoritair' van Minne de Boodt met een kleurrijke omschrijving van de pracht en praal van een Blijde Intrede en kiest Jim van der Meulen er in zijn hoofdstuk 'De Middeleeuwen zijn onrendabel' voor om het fictieve schaaap Wetherby op te voeren als leidraad voor de economische geschiedenis van de middeleeuwse textielsector.

Enkele hoofdstukken onderscheiden zich doordat de auteurs de middeleeuwse bronnen niet alleen als illustratie gebruiken bij de kennis die ze delen, maar die bronnen ook opvoeren om aan de lezer te laten zien hoe deze kennis tot stand is gekomen. In 'De Middeleeuwen zijn vies' bespreekt Janna Coomans bijvoorbeeld de maatregelen omtrent openbare hygiëne van middeleeuws steden om uit te leggen dat die op uiteenlopende wijzen door onderzoekers zijn geïnterpreteerd: een 'glas-halfvol- of glas-halfleeg-discussie' waarin je zou kunnen beargumenteren dat de steden schoon waren vanwege die maatregelen, of dat de maatregelen juist nodig waren omdat steden vies waren. Waar de laatste interpretatie lange tijd overheerste en nog altijd de populaire cultuur domineert, is er nu in het onderzoek meer aandacht voor hygiënische praktijken.

Op vergelijkbare wijze laat Jonas Roelens in zijn bijdrage 'De Middeleeuwen zijn vrouwonvriendelijk' zien dat de conclusies van onderzoekers over het middeleeuwse vrouwbeeld sterk afhangen van de bronnen die ze gebruiken. Religieuze bronnen

bevestigen doorgaans het misogynie cliché, wat heeft geleid tot een tegenbeweging van mediëvisten die zich op bronnen van en over uitzonderlijke vrouwen richten die wél wat voor elkaar kregen. Roelens heeft bezwaren bij deze aanpak (waarin de ingevoerde lezer kritiek op de recente bestseller *Femina* van Janina Ramirez zou kunnen lezen) en pleit ervoor een brede blik te behouden die ook het leven van de 'gewone' vrouw meeneemt. Ook uit het hoofdstuk 'De Middeleeuwen zijn preuts' blijkt dat de bronnen waarnaar we kijken het beeld over middeleeuwse seksualiteit zeer sterk beïnvloeden. Theologische voorschriften bevestigen het preutse cliché, maar er is ook erotische literatuur waar een heel ander, prikkelender beeld uit naar voren komt, toont Marlisa den Hartog aan.

Het valt op dat de meeste auteurs historici zijn (volgens de auteursbeschrijvingen zijn er twee uitzonderingen, uit de kunstgeschiedenis en de klassieke talen). Dat lijkt misschien voor de hand te liggen, maar een boek als het eerdergenoemde *De middeleeuwse ideeënwereld* liet een grotere variëteit aan disciplines aan het woord, waaronder de geschiedenis, wijsbegeerte, letterkunde en kunstgeschiedenis. Een reflectie op de keuze voor een overwegend historische insteek in de inleiding zou een waardevolle toevoeging zijn geweest. Met hun keuzes voor disciplines, bronnen en perspectieven zijn het immers de moderne mediëvisten die de kennismaking met de middeleeuwse medemensen vormgeven.

Een vraag die zich tijdens het lezen van de bundel opdringt, is of de gekozen aanpak, het ontkrachten van clichés, niet al te defensief is. Daar komt ook de vraag bij kijken wat nu eigenlijk precies het publiek van het boek is. Dat zal toch vooral de lezer zijn die al een historische interesse heeft, en die lezer zal al een wat genuanceerder beeld hebben van de Middeleeuwen dat voorbij de besproken clichés gaat. Of de kraan dankzij dit boek dichter zal gaan, is dus maar de vraag. Daar zijn de samenstellers zich overigens ook zeer van bewust. In de epiloog schrijven ze dat ze niet de eerste generatie mediëvisten zijn die zich tegen clichés verzetten en naar verwachting ook niet de laatste. De voornaamste drijfveer achter het boek is dan ook niet het corrigeren van het populaire beeld, maar het delen van hun passie voor middeleeuwse geschiedenis. Dat is met dit boek zeker gelukt. Voor de medemediëvist maakt die aanstekelijke passie het dweilcorvee bovendien een stuk plezieriger.

Lieke Smits